№ 117 Київ. Середа, 21 мая (3 липня), р. 1908. Ціна окремого № 4 коп. № 117.

РАДА

газета політична, економична і літературна
ВИХОДИТЬ ЩО-ДНЯ, ОКРІМ ПОНЕДІЛКІВ.
Рік третій.

Адреса редакції і контори:
у Київі, Велика Підвальна вул. д. 6,
біля Золотих воріт.
— Телефон редакції 1458. —
Телефон друкарні 1069.

Умови передплати на р. 1908.

на 1 рік	на 11 м.	на 10 м.	на 9 м.	на 8 м.	на 7 м.	на 6 м.	на 5 м.	на 4 м.	на 3 м.	на 2 м.	на 1 м.
6.	5.70	5.20	4.75	4.25	3.75	3.25	2.75	2.25	1.75	1.25	65.

Рокові передплатники можуть виплачувати передплату частками, в 2 строки: на 1 янв. 3 карб. і на 1 апр. 3 карб., в 3 строки: на 1 янв. 2 карб., на 1 февр. 2 карб. і на 1 марта 2 карб.
За границю: на рік 11 карб., на півроку 5 карб. 50 к., на 3 міс. 2 карб. 75 к., на 1 міс. 1 карб.
Передплата приймається тільки з 1-го числа кожного місяця.
За зміну адреси 30 коп.

Авторі рукописів повинні подавати своє призвіще і адресу. Редакція може скорочувати і зміняти статі; більші статі, до друку негодящі, переховуються в редакції 3 місяці і висилаються авторам їх коштом, а дрібні замітки й дописи одразу знищуються.

Рукописи, на яких не зазначені умови друку, вважаються безплатними.

Умови друкування оповісток:

За рядок петіту попереду тексту або за його місце платиться: за перший раз 40 коп., за другий 20 коп.

За рядок петіту після тексту: за перший раз 20 коп., за другий—10 коп. Хто шукає заробітку, платить за оповістку в 3 рядки 10 коп. за раз

Контора газети „РАДА“ просить шановних передплатників, які заплатили 6 карбованців і одбірають газету на залізнодорожній станції, де нема почтових контор, подати найближчу почтову станцію, на яку буде вислано посилкою „Кобзарь“.

р—187—21

Літній театр Купецького Саду.
Товариство Українських Артистів під орудою П. К. САКСАГАНСЬКОГО.
Сьогодня, 21-го мая, спект. не буде. Завтра, 22-го мая,
„Крути та не перекручуй“,
ком. у 5 д. Старицького.
Бере участь вся трупа. Початок о 9-ой г. в.
м—193—21

Скрипки по 2 карб. 50 коп., 3 карб., 4 карб., 5 карб., 6 карб., 8 карб., 10 карб. і дорожчі.
Смички по 40 коп., 50 коп., 75 коп., 1 карб. і дорожчі.
Гитари по 3 карб. 50 коп., 4 карб. 50 коп., 5 карб., 6 карб., 7 карб. 50 коп., 10 карб. і дорожчі.
Балалайки від 1 карб. 25 коп. і дорожчі.
Кларнети та флейти по 4 карб., 4 карб. 50 к., 5 карб., 6 карб. 50 к. і дорожчі.
Гармонії російск., італійск. строю одноряд. від 1 карб., двохрядні від 10 карб., трьохрядні від. 25 карб. і дорожчі.
Всякі инші музичні струменти та все, що до них потрібно, можно набути в головному депо музчних струментів і нот
Г. І. ГИНДРЖИШЕК, у Київі, Хрещатик, № 58.
гд—9—44

КОНТОРА ГАЗЕТИ „РАДА“
просить передплатників, які звертаються до контори за зміною адреси або за якими иншими справами, обов'язково подавати точно стару адресу, на яку висилається газета.
р—48—19

Українська мова на послугах в чорної сотні.

Ніщо на світі не стоїть на одному місці, а все йде наперед; все міняється, пристосовується до живого життя, до його умов і вимог... Цю велику істину найкраще помітно на нашому уславленому черносотенстві, що об'явилося в Росії по маніфесті 17 октября і виступає тепер під безліччю усяких назвищ: то „Союза русскаго народа“, то „Союза истинно-русскихъ людей“, то „Православныхъ братствъ“ то що. Спочатку це була неорганізована, дика і хижа юрба, що не вміла по людському й слова мовити. Трохи згодом об'явилися в цій дикій отарі люде, котрим трохи по знаку були де-які здобутки людської культури, а найперше—письменність, а через це об'явилася чорносотенна література і преса: друковані листки, відозви, книжечки і газети. Але спочатку це друковане чорносотенне слово, як і не друковане, не було людською розумною мовою, а диким ревом, що скидався на звірячий. Вся писанина чорносотенців була безграмотна, дурна і безталанна, а до того всього ще й страшенно непристойна, густо пересипана лайками. Лайки стояли поряд з такими високими й великими словами, як от: „святая наша православная церковь“, „святая Русь“, „Богъ“, „Господь Іисусъ Христосъ“ то що. Одно слово—чорносотенці і на письмі були такі ж самі безсоромні кощунники, як і в своїх ділах. Хто уважно стежив за процесом, коли судили погромників у Київі, той напевне пам'ятає що свідки говорили про одного погромника, як він, держучи в одній руці царський портрет чи ікону і співаючи „Спаси Господи люди Твоя“, другою в одну мить спустив свої старі драні штани і почав натягати на себе нові, добрі штани, що другий такий самий погромник викинув з магазина на улицю. Отак само чорносотенці поводяться і на письмі, як отой погромник на базарі: поряд з великими словами в їхній безглуздій писанині стоять лайки найпослідніщими словами на тих, кого вони ненавидять. Хто брав участь у виборах, особливо в перших, той також на власні очі міг бачити цю дику, темну й нетямущу юрбу, котра нездатна була втямити навіть того, що було їй на користь, і сама „провалювала“ на виборах своїх же таки кандидатів.

Але що далі, то чорна сотня набірається більшого розуму: вона доглупалася до того, що то таке орґанізація, що вона важить, і яку має силу. Чорносотенні письменники понаучувалися вже потроху писати, і хоч стара завичка до лайки ще в їх дуже велика, але видимо вони намагаються писати пристойніще. Не скажемо, щоб значно вже розумніще, бо розум така річ, що коли вже зроду його не було, то з пальця його не виссеш. Хоч в одному і чорносотенці безперечно прибрали таки розуму. Вони доглупалися, що одними лайками далеко не в'їдеш і простого народа до себе не привабиш. А тимчасом простий селянський люд—то велика сила, на яку чорна сотня, знаючи його темноту, головним чином і спірається. Щоб прихилити до себе цей люд, чорносотенці зрозуміли, що в своїх прокламаціях і відозвах до народу їм треба показати, що саме „Союзъ русскаго народа“ жичить простому людові, а розумніщі з їх почали тямити й те, як саме треба підійти до того люду, щоб черносотенна проповідь була йому зрозуміліща і більш припадалася до вподоби. Для того вони почали промовляти і писати до простого люду його рідною, зрозумілою йому мовою, тією самою мовою, з якої вони завжди глузували і глузують, як з мови „мужицької“, і проти якої вони завжди повставали і повстають і зараз, як тільки той самий „мужик“ або прихильний до „мужика“ інтелігент починають впоминатися про права рідної мови в школі, при навчанні дітей, в суді і в церкві.

Як на яскравий зразок поступу чорносотенців ми можемо вказати на брошюру „Що таке союз руського народа і чого він добиваєця“. Брошюру цю видали в Одесі перед виборами до третьої Думи одеські чорносотенці, що гуртуються біля відомого графа Коновницина, редактора газети „За Царя и Родину“. Книжечка ця варта того, щоб з приводу її сказати кілька слів. В ній, як і у всьому, що пишуть чорносотенці, багато дурниць усяких, а ще більше безсоромної неправди. Але скомпоновано чорносотенні думки і потайні бажання їх так, що нехитру, просту та малоосвічену людину нею лехко можна збити з пантелику і впіймати на удочку чорносотенної отрути. Цю отруту тим легче приняти, що підносять її в принадній одежі,—тоб-то доволі гарною українською мовою. Мову цю можна назвати навіть бездоганною. Автор видимо нею володіє добре і коли примішує потроху російських слів, то охоче видно робить це навмисне, бо вживає ці слова в такій формі, до якої звик народ у повсякчасному житті. Нарешті автор промовляє до читачів не холодно-байдуже, а ловко удає з себе ніби щирого чоловіка: в його словах почувається не фальшивий патріотичний пафос, а ніби справжня щирість. Щоб надати своєму писанню більшої ваги і принадности, він починає свою мову словами Шевченка:

І день іде, і ніч іде...
І голову схопивши в руки,
Дивуєшся, чому не йде
Апостол правди і науки?

Автор чорносотенної книжечки каже, що так само як „великий український поет Тарас Григорович Шевченко виливав такими словами своє горе тоді, як наш руський православний народ бідував в кайданах кріпацтва, в панській неволі, в кліщах 25-літньої суворої салдатчини та в безпросвітній умственній тьмі“, так само як поет, „боліючи душею за свій страждущий народ, хватався за голову і з одчаєм промовляв: „Чому ж не йде апостол правди та науки?“—так само і він, член єлисаветградського і одеського „союза русскаго народа“, бачучи, що „й тепер нема правди й щастя для руського в руській землі, має ще більше права вкупі з поетом заголосить: „Чому ж не йде апостол правди та науки?“

Через що ж саме автор так тяжко побивається? А от через що. Сорок шість літ пройшло,—пише автор,—з тих пір, як „зайнялась таки зора слободи і над руським православним народом, як спали кайдани тяжкої неволі з руського народа і засвітив йому світ правди і науки, дякуючи таким апостолам правди і народолюбцям, як Т. Шевченко і многим другим, а найпаче дякуючи великому народолюбцеві Государю Олександру другому“. Та про те „народ руський,—каже автор,—од того не зробився справді вільним і щасливим“. Бачучи скрізь „стільки сліз і горя, стільки вдів та сиріт після погибших од наглої смерти мужів і отців, стільки насильства та розору“, автор брошюри питає: „Де ж наш лютий ворог? Хто украв у нас наш покій і наше щастя?“

На це питання автор дає таку одповідь: „Він (тоб-то „ворог“) і явний, а більш тайний, він і в людях, і в науці, він залазить і в душу, і в серце і уже підняв синів на батьків“. На думку нашого печальника „теперішнє наше горе ще гірше колишнього“, бо тоді, тоб-то за часів кріпацтва, „крали в нас,—каже він,—тільки працю, а тепер крадуть розум і душу“; попереду „ми були в видимих кайданах—кайданах неволі, а тепер в невидимих та ще гірших кайданах бідности, порока, невір'я і нашого безумія, в кайданах ложної науки пришельців. Ми зкинули з шиї своє руське ярмо неволі, а попали в ярмо жидівське і лядське“. Ото ж через це все наш автор і голосить: „Чому ж не йде апостол правди і науки?“

Але він голосить не безутішно, бо бачить, що „займається уже для руських людей нова зоря правди і науки“. „Руський народ—пише він,—хоч і не скорий на розум, та уже розшолопує, що його хотять обікрасти і пустить з торбою... Він скрізь заворушився, піднімається і прислухається до призивного кличу іти добувать собі правди і науки і спасать отечество. Уже появилися й апостоли, що проповідують нам про правду, щастя й волю... Та тілько горе в тім, що цих апостолів так багато, що трудно розібрать, хто з їх справжній апостол, а хто Іуда предатель“,—каже автор.

Щоб простий люд навчився розбірати, кого треба вважати за справжнього апостола, а кого за лукавого Юду, автор перебірає „соціалістів, космополітів, революціонерів, анархистів та конституціонерів-демократів“. Далі к.-демократів вправо він не йде і не зачіпає ні „мирнообновленців“, ні „октябристів“. Переказувати дивовижну „критику“ програм перелічених партій,—ні для чого: це безглузда і безсоромна неправда од початку та аж до кінця.

Чого він тілько не плете на так звані „ліві“ партії? Ось на зразок кілька рядків: „Революціонерів було багато в обох государственних думах, та чого вони добивалися? Вони хотіли одмінить не тілько старі порядки, вони хотілі одмінить Росію, хотіли розірвать її на шмаття, вони хотіли одмінить і нашу християнську віру і патріотизм; вони хотіли забрать в свої руки власть і при помочі инородців та пришельців царствувать над руським народом. Вони клопотались більше всего об жидах, бо на жидівські гроші живуть і роботають“ і т. д. (4 стор.).

Або ось що пише автор на 5 стор. про к.-демократів: „Ці апостоли ухватились за конституцію, як за спосіб добиться власти над темним руським народом... Вони учать нас що тілько „ограниченіе самодержавія“ спасе будто нас од бідности та безславья, а єхидно мовчать про то, що міністри та прочі начальники візьмуть тоді ще більше сили, і своєвольства буде ще більше... Всяку провинність міністри тоді будуть стикати один на одного та на парламент, а парламент (наша дума) то —многоголова звірюка: добийсь, котра голова винувата“!

Здається доволі й цих двох виписок з книжечки для того, щоб уявити собі всю безглуздість і безсоромну несовістність чорносотенства, що отак туманить голови бідолашному простому людові.

Але чорносотенці тямлять, що тепер і поміж простим народом вже чимало є людей, котрі де-що розуміють і спроможуться впіймати їх на очевидній неправді, скинути з цих апостолів овечу шкуру і побачить під нею вовків. Щоб одвести таким людям очі, чорносотенці пускаються на чисто демагогичні способи, аби підняти народ на боротьбу, не думаючи на перед про те, по чиїй голові влучить перший кійок. Ось зразок. Нацьковуючи темний люд на „конституціонерів-демократів“, автор брошюри каже: „Ще замітьте собі, що демократами окрім жидів та инородців, объявились у нас найпаче *вельможні пани, та інтелігентні підпанки,—як раз всі ті подлі бюрократи—крючкотвори*, котрі і до цих пір держали управленіє государством в своїх нечистих руках і довели великий руський народ до нищити і теперішнього безслав'я.

Ці добродії, пани-демократи... постоянно пильнували тільки свої низьки інтереси, о народі-ж ніколи заботи не мали“ (ст. 5—6). Як бачимо,—„жиди та ляхи“ як споконвічні вороги народні, вже зникли в автора, а натомісць появилися взагалі „пани-демократи“ з „подлими бюрократами-крючкотворами“ і замісць „жидівських“ та „лядських“ лобів „союзъ русскаго народа“ підставляє під кійки вже лоби взагалі всіх панів та бюрократів. Підбурювання простого люду проти панів взагалі червоною ниткою проведено через усю книжечку. Росповідаючи, що таке „союз руського народа“ і хто до його пристав, автор пише: „Є в союзі і поміщики, і дворяне, і чиновникі, і священики, *але таких мало, бо пани і тепер цураються простого чоловіка, як і перше цурались*“ (10 стор.).

Далі кажучи про те, яка то велика сила в грамоті та науці, автор скаржиться: „Та на наше горе до цих пір настояща наука була *предоставлена панам та жидам*“. Жиди та заможніші з руських чорної роботи не люблять, от вони й витісняють руських дітей з школи... І остаються руські діти без науки і просвіти... *а панські та жидівські діти учаться*... Ось як, православний народ, заботились та й тепер заботяться об вас всі ті подлі демократи!“ (стор. 14).

В иншому місці, де автор виклада думки про земельну справу і застерігає простий люд од омани жидів, демократів та соціялістів, поміж якими, мовляв, найбільше „пархатих жидів та волоцюг-студентів“, автор чорносотенної брошюри звертається до своїх читачів з такими палкими словами: „Чи ви з роду без розуму були, чи допіру з глузду з'їхали, що повірили пархатим жидкам, волоцюгам-студентам та недовершеним своїм учителям?.. Та з кого ж і виходило всяке начальство, як не з тих же шибеників-студентів? Не з ваших же дітей було і є всяке начальство, а з тих же босяків студентів, а багато добра зробило вам те начальство? Не хто ж другий, як не вони довели Росію до бідности, до воєнного безслав'я, до теперішньої смути!“... (стор. 18).

Натурально, що по такій гострій критиці „начальства“ недалеко і до революційного гасла, і ми його справді знаходимо на 8 сторонці брошюрки, де чорним по білому написано: „Нас хотять ограбить і обездолить пришельці, а потому ми должні і собі пам'ятать мудру заповідь: *„в боротьбі найдеш ти право своє“*. А що це говориться не на вітер, а цілком серіозно, видко з того, що автор брошюри каже трохи раніш: „Знайте, що як нас, руських людей, соєдиниться в кріпкий союз і підніметься 40—50 милійонів, то ніякий враг не посміє і пікнуть проти нас і все буде по нашому. А як же нас буде менше, то нам прийдеться вступить з нашими ворогами і обідчиками в кровавий бой. Та аби тільки Бог поміг, бо ми неминуємо должні будемо це зробить чи тепер, чи послі“ (стор. 8).

Як бачимо, дуже цікаву книжечку випустив в світ одеський „союзъ русскаго народа“. Багато вона думок усяких викликає. Але про це ще може поговоримо якось иншим разом.

Ф. М.

Чернихів.

(*Од власного кореспондента*).

Львів, 17 мая.

Про подію в Чернихові можна вже дати докладні відомости.

Підкладом її являється конфлікт між селом і двором з приводу права риболовлі в тамошній річці Сереті. Досі селяне ловили в тій річці вільно рибу і заспокоювали инші хазяйські потреби: напували худобу, прали шмаття і т. д. Аж сього року уряд, виконуючи постанови краєвого закону про риболовлю, утворив у тій околиці т. зв. рибальський округ, до якого причислено й річку Серет, щоб віддати в ньому право риболовлі з публичних торгів. Вже само заведення рибальського округа, хоч згідне з постановами ухваленого поміщицьким сеймом закона, було в поняттю селян нарушенням їх прав. Але вони помирилися з цим і рішили тільки не випустити річки з своїх рук та купити право риболовлі в ній для себе. Для цього й вніс один з селян до староства в Тернополі заяву, в якій давав за оренду риболовлі вищу суму, ніж всі инші. Але староство зробило так, як звичайно робить в таких випадках. Право польовання чи права риболовлі воно звичайно наймає поміщикам, хоч би селянин і більше хотів заплатити. Так сталося й тепер: право риболовлі в цілому рибальському окрузі, до якого належить і річка Серет, винаймлено **за 10 корон** (4 руб.) річної оренди черниховському поміщикові гр. Коритовському, хоч селяне хотіли заплатити за те право багато більше.

Але про те, що право на риболовлю вже одержав гр. Коритовський, староство повідомило тільки пана графа, а селян зовсім не повідомляло. Так само не оголошено ніякої заборони в селі що ось уже не вільно ловити рибу по старому звичаю, бо право риболовлі належить виключно гр. Коритовському. Через те селяне ловили в річці рибу, як і давніше.

Так було і в понеділок, 12-го, цього місяця, коли скоїлася та страшна подія. Один старший хазяїн і один хлопець ловили в річці рибу, а недалеко мати хлопця прала шмаття. Аж тут неначе з під землі виростають двірський лісничий і два місцеві жандари, і арештують всіх трьох селян, поводючися з ними „по галицьки“, себ-то лаючи та поштурхуючи. Арештованих повели до хати війта (виборного начальника громади). Звістка про арештування за ловлення риби облетіла ціле село і зараз почали збіратися перед хатою війта люде, щоб розвідати, що властиво сталося. Коли ж товпа зросла, почала домагатися, щоб вийшов війт і сказав, чи справді дістав він від староства урядове повідомлення, що право риболовлі здано поміщикові та що людям уже не вільно ловити рибу. Але війт, як звичайно в Галичині, двірський прислужник, боявся чи соромився показатися громаді на очі, а жандари сказали людям, що його нема дома.

Тоді 14-літній хлопець Лалак перестрибнув через тин в садок, підбіг до вікна війтової хати, заглянув у вікно і крикнув: „О, війт є в хаті!“ та в ту-ж мить грянув з хати вистріл, хлопець відскочив від вікна, побіг кілька кроків і впав мертвий. Це вистрілив двірський лісничий. Товпа заворушилася. Передні з криком: „Стріляють!“ хотіли втікати, задні, не знаючи, в чім діло, почали тиснутися наперед, щоб побачити, що діється. Та поки товпа отямилася, найстарший між жандармами крикнув по польськи (це б то мовою незрозумілою навіть добре для людности!): „Іменем права велю розійтися!“ і зараз-же жандари почали стріляти. Товпа пустилася тікати, але жардари стріляли далі. А результат: 5 трупів (між ними дві жінки) і кільканацять ранених, з котрих один уже вмер в шпиталі в Тернополі.

Зараз на другий день приїхала до села судова комісія і одділ жандармів і кінниці.

А в середу, 14-го сього місяця, похоронено пятьох убитих. Похорони були незвичайно величні. Народу зійшлося над 10 тисяч з усіх довколичних сіл. Похоронний обряд одправляло 15 пан-отців. Над могилами промовляли о. Світенський, українські посли д-р Лев Бачинський (радикал) і Яцко Остапчук (с.-д.) і од імени радикального повітового політичного товариства „Народня Воля“ д. Постригач з Тернополя.

М. Лозинський.

(Кінець буде).

Державна Дума.

(Засідання сімдесят третє 19 мая).

Засідання починається в 9 год. 13 хв. увечері.

Головою—М. О. Хомяков.

Продовжуються дебати в справі про часове усунення депутата Косоротова.

Гулькин (бесар. губ., правий) заявляє, що йому зрозуміло, коли Косоротова обороняють Маклаков, Аджемов та инші кадети, бо соц.-демократи—то „пушечное

мясо“ кадетської партії. На думку промовця, Петербург—Содом і Гомора, бо тут видаються такі газети, як „Рѣчь“, „Русь“, „Товарищъ“ та всі червоні журнали, що отроюють селянство та всю країну революційною отрутою. „Уряд повинен могутньою рукою припинити червону пресу—і країна заспокоїться. Був колись граф Уваров—почесний участник геройського бородинського бою, а наш граф Уваров—герой с.-д. оплесків. Він називає Думу високою палатою. Справді (дивиться на стелю) палата висока, але Царь в своїй промові ні разу не назвав її так, не назвав і парламентом“. Далі промовець каже, що Петрово-Соловово, вживаючи незрозумілих слів, тільки ображає селянство, а Гегечкорі не варт і одмовляти, бо він не встав, коли читали телеграму до Царя (Сміх і оплески правих).

В ложу міністрів входить міністр юстиції.

Новіцький 2-й каже, що праві будуть голосувати за усунення Косоротова, так само, як голосуватимуть і проти кожного правого, коли його буде віддано під суд.

Промова Маклакова.

Маклаков детальним анализом статей закона про усунення депутатів, над якими провадиться слідство, доводить, що таке усунення є право, але не обов'язок Думи. Міністр юстиції боїться, що таке роз'яснення закона зменшить престіж Думи. Але ж для інтересів справедливости часом усунення депутата значіння не має. Конфлікт з правосуддям може бути в другому випадку, а саме, коли вимагатимуть арешта депутата. Закон тут передбачає конфлікт, бо Дума може одмовити в арешті. Зайво Щегловітов доводив, що після провірки, Думі може бути ніяково, бо ми судимо не людину, а його вчинок, наскільки його можна припустити членові Думи, при тому в рамцях, зазначених законом. Я гадаю, що Косоротова правильно притягують до суду по певній статі, але акт обвинувачення відмінив становище Косоротова, якого обвинувачують тепер по архаїчному третьому пунктові 129 ст., по якому можна позивати всіх тих, що тут сидять. Нагадано крайнім правим, що Грінгмут так і помер з обвинуваченням по цьому ж уступові. Це обвинувачення не плямує чоловіка настільки, що він не може бути депутатом. Обвинувачення Косоротова по цій статі роблять справу Косоротова—справою Думи. Тому ми голосуємо проти усунення Косоротова (Оплески на лівих).

Після промови Балаклієва (прав.), який висловлюється за усунення, промовляє Покровський 2-й (с.-д.). Він доводить, що докладчик зійшов з ґрунту комісі і став на той, на якому стояв татарин-стражник, головний свідок в цій справі. Косоротов не міг говорити про потребу стріляння в сірі шинелі. Він повинен був говорити, що уряд на потреби народа відповідає кулями та нагаями.

Пурішкевич, набалакавши нісенітниці, пропонує послухатися уряду і усунути Косоротова.

Щегловітов починає свою промову полемикою з к.-д. Проект кадетів про незайманість депутатів,—каже він,—визнає автоматичне усунення притягнених до суду. Наказ, складений Маклаковим та Пергаментом, навпаки, старається встановити ріжницю усунення вже присудженого і тільки ще притягненого депутата. Міністр добачає в цім протилежність і непорозуміння... Він каже, що сам закон надзвичайно зрозумілий, і ґрунт його в тім, що особи, які не мають права брати участи в виборах, не можуть бути й в Думі.

Аджемов (к.-д.) відповідає міністрові. Треба,—каже він,—бути обережним, цітуючи факти. Далі він доводить що між наказом та кадетським проектом істнує цілковита послідовність що до розвитку ідеї незайманости депутата.

Далі „виступив“ Сушков (прав.).

Промова Косоротова.

Косоротов (помітно хвилюючись) оповідає про подробиці, які спричинились до його справи. „Я поїхав,—каже він,—на завод, куди мене запросили виборці, які боялися закриття завода. Хіба ж депутат не має права розмовляти з виборцями? Але все моє лихо в тім, що я цього не знав, а гадав, що це мій обов'язок. Навіщо ж мене тоді вибірали? Який же я після цього депутат? Мене обрано для оборони народньої праці; а щоб знати потреби народа, треба з ним говорити. І я обіцяв зробити все, що тільки буде можна.

Мене обвинувачують в тім, що я сказав нерозумну фразу. Даю ж слово чести обравшого мене пролетаріята, що я цього не казав. Робітники завода ще в январі повідомили в газетах, що чутки про ті слова, в яких мене обвинувачено,—брехня і наклеп“.

—

Шубінський (окт.) вносить від імени октябристів формулу перехода, в якій зазначено, що компетенція Думи в справі про усунення не обмежується формальним боком питання.

Потім промовляють ще кілька депутатів—переважно с.-д.

Всі записані промовці висловились. Меєндорф декому коротко опонірує.

Вноситься опозіція про таємну балотіровку. Капустін і Маклаков підтримують цю пропозіцію, Крупенський і Замисловський—говорять проти. Пропозіцію одкинуто.

На балотіровку ставиться питання про усунення Косоротова. Косоротова часово усунено 177 голосами проти 109 опозіції та Капустіна.

С.-д. з шумом виходять.

—

Ставиться на голосування формула Шубінського. Праві й поміркованi протестують проти балотіровки, бо формули тієї не було обмірковано, і виходять з зали.

Формулу принято.

ПО РОСІЇ.

— **Росія й Персія.** Тегеранський кореспондент „Таймса“ подає інтересні відомости про обопільні політичні вимоги Росії й Персії. „Російські воєнні власти, пише кореспондент,—вимагають од Персії ось чого: 1) заплатити за збитки, нароблені наскоками персидських ватаг продовж 1907 та 1908 років,—у розмірі 48 тисяч карб. 2) покарати винуватих, 3) оддати назад покрадені російські рушниці, 4) видати Росії її дезертирів, 5) заплатити за всі трати на карну експедіцію. Російське воєнне начальство вимагає, щоб усе це зроблено було негайно, нахваляючись у противному разі спустошити понадкордонні перські місцевости“. Перський консул у Баку—дав у Тегеран ось яку телеграму про збитки персів: „Росіянами спалено 587 домівок, спустошено 3 селища, вбито 54 чоловіка і взято грішми 350 тисяч карбованців“. Кореспондент додає, що тегеранська людність дуже обурена останніми подіями і парламент не таїться з своїм ворожим настрієм проти Росії

(Рѣчь).

— **Славянські гості.** 17 мая в Петербурзі було останнє засідання славянських гостей. д. Грабарь казав про програму культурно-економичного славянського руху. Оратор висловився так, що справа з славянським банком уже налагожена: на заході в Европі засновано буде спеціяльний комітет, куди поїдуть делегати від одного найбільшого російського банку. Грабарь у своїй промові радив позаводити ще славянські торгові книгарські фірми, на зразок Лейпцігської. Бюро славянської преси, на його думку, треба заснувати в Петербурзі, а одділ його у Відні. Доктор Крамарж у своїй промові сповістив, що в 1912 році відбудеться загальнославянський з'їзд усіх товариств „соколів“ і висловив надію, що до того часу і в Росії заведуться „соколи“ і пришлють своїх представників на той з'їзд. Крамарж зазначив, що конче потрібно навчати російської мови в австрійських середніх школах нового типу. Він радить, окрім цього, позаміняти німецькі назви славянських міст назвищами славянськими. Нарада закінчилася промовами д.д. Красовського, Грабаря та Крамаржа. Крамарж просив у присутніх дозволу сказати варшавським полякам, вертаючись за кордон, що, мовляв, „кригу розбито і настає нова пора праці для славян“. (Гол. М.).

— **Оригінальна вигадка.** Міністерство внутрішніх справ клопочеться про те, щоб усіх, хто не повиплачував земських податів, позбавлено було виборчого права аж доти, доки вони не оддадуть усіх грошей.

(Г. М.).

— **„Успокоеніе“.** „Русь“ пише, ніби міністерство внутрішніх справ, зважаючи на те, що „настав спокій в державі“, хоче взятись до групіровки відомостів про всі експропріяції та підпали, щоб вияснити, яких саме збитків наробили ці події бурхливого часу.

— **Статистика переселення.** Власний челябинський дописувач „Русскаго Слова“ подає своїй газеті статистику переселення в Сібір за минулий місяць апріль. За цей час з европейської частини російської держави переселилося:

	Переселенців (чоловік, жінок, дітей).	Ходоків.
В Томску губ.	22.683	4.160
„ Акмолінську обл. . .	22.571	2.019
„ Єнисейську губ. . .	12.993	599
„ Амурську обл. . . .	3.931	233
„ Надморську обл. . . .	9 977	490
„ Тобольську губ. . . .	5.895	234
„ Тургайську обл. . . .	4.306	663
„ Семипалат. обл. . . .	4.011	480
„ Іркутську губ. . . .	2.837	397
В инші місця Сібіру .	917	210
Разом	90.121	9.485

„Самовольна тяга“, тоб то, переселення без значної матеріяльної запомоги, яку робить зменшена плата за переїзд, дала 37% усього числа цих переселенців. Назад повернулося—1693 переселенці та 5906 ходоків. У марті місяці у Сібір пройшло 106.532 переселенці та 18.901 ходоків; назад вернулося—перших 2.135, других—3.899. Найбільше переселенців з губерній: Київської, Чернігівської, Могилівської та з Полтавської. Кожна з цих губерній викинула з себе до 11 тисяч душ. Далі йдуть губернії: Вітебська, Харьківська та Воронізька—од 7 до 5 тисяч; Курська, Таврійська та Катеринославська—од 5 до 3 тисяч; Волинська, Херсонська, Орловська, Мінська, Тамбовська та Подільська—до 2 тисяч душ. Переселення зо всіх останніх губерній, з Надбалтійського краю, Царства Польського та з Кавказу падає вниз од 1500 душ і нижче. Інтересно зазначити, що майже всю політично-географичну карту Европейської Росії, за самим невеличким винятком, зачеплено виселенням, але де-які губернії дають дуже мало переселенців, навіть по одній душі, як от губернія Бакинська.

— **До замаху на А. С. Остроградського.** Перське посольство в Петербурзі і досі ще не має ніяких докладніших відомостів про напад у Персії на представника російського міністерства фінансів А. Остроградського. У посольстві певні, що ця подія не має значіння якогось там політичного акту, а звичайнісінький розбишацький напад. З приводу нападу на Остроградського в Тегерані міністр фінансів звернувся до російського міністерства чужоземних справ, щоб воно висловило перському урядові протест і добивалося арешту та кари злочинцям. Міністр Ізвольський негайно дав відповідний телеграфний наказ російському послові в Тегерані д. Гартвігові. (Слово)

— **Педагогичка академія.** Рада новозаснованої в Петербурзі педагогичної академії постановила роспочати науку 1 октября. Лекції будуть читатись по вечорах. За слухачів прийнято вже 83 чоловіка: 30 женщин та 53 мужчини. 31 чоловік має університетський діплом, 24—діплом вищих жіночих курсів, 6 скінчало духовну академію, троє—лікарську академію, 2—жіночий лікарський інститут, 3—історико-філологичний інститут, 2—Демидівський ліцей, 4—педагогичні курси маріїнського відомства, 2—ветеринарний інститут, 2—воєнну академію, 1—правничу школу, 1—сільсько-господарський інститут, 1—політехнику, 1—технологичний інститут. Прохання про вступ до академії приймаються до 1 августа. (Р. В.)

— **Професор Чиж.** Цими днями минає 30 літ науковій діяльности відомого професора псіхіятрії в Дерптському (Юрьєвському) університеті В. С. Чижа. Зараз цей професор студіює типи експропріяторів та терористів з погляду криминального та антропологичного. Для цеї цілі професор недавно був при тому, як карали на смерть терориста в Ризі. В. Чиж назбірав велику колекцію фотографій відомих та невідомих „героїв революційного максімалізма“, які од 1905 року були в Надбалтійщині. Праця професора Чижа вийде в світ не раніше, як восени.

(Гол. М.)

— **Морський порт у Астрахані.** Чужоземні капіталисти хотять зробити в Астрахані морський торговий порт. На будування торгового порта та на те, щоб прорізати канал у гирлах Волги, дають зараз гроші французькі багатирі. Вони пропонують товариству Рязансько-Уральської залізної дороги, що зізьмуться виконати всю оцю роботу і виклопотати відповідний на це дозвіл. (Русь)

ПО УКРАІНІ.

У Київі. Проф. М. С. Грушевський по тижневому побуті у Київі позавчора від'їхав знов до Львова.

До открытия учительського інституту. Попечитель київської шкільної округи клопочеться перед київською губерською управою в справах земського господарства, щоб було видано субсідію на одкриття у Київі вчительського інституту й 4-класової городської школи при йому. Але є чутка, що управа не думає одгукнутись на це прохання пана попечителя, бо, мовляв, учительський інститут має на меті підготовляти вчителів не для земських шкіл, а для 4-класових городських.

Вісти з суда. В київській судовій палаті 19 мая розглянуто справу про участь в південно-російській конференції с.-д. партії. Усіх підсудних в цій справі признано винними й засуджено: П. Н. Стечкіна й Л. Г. Рудницького—на поселення, А. Ф. Бурьяна—до кріпости на два роки і студента І. Л. Еренбурга—до кріпости на 1 рік і 4 міс.

Смертний засуд. В київському воєнно-окружному суді 19 мая за

До історії земської школи на Херсонщині. *)

(Згадки, нариси, матеріяли).

IX.

Д. Борисов не знав, якої нації були діти, що скінчили земські школи 1896 р., бо не питав про це в програмі, що посилав сам по всіх школах. Чи він забув внести в програму цей „факторъ“ школьного життя, чи вважав його нецікавим, я не знаю. Про те, розбіраючи цю цікаву справу, він мимоволі прийшов до думки, що треба було б спитати й про націю, до якої належали ті школярі, що скінчили курс 1896 року. Та й не диво було прийти до такої думки: в Херсонщині, яка заселялась то захожими втікачами з України правобережної і лівобережної, то виводцями панськими і старовірами втікачами з Московщини і Білорусії, то накликаними з-за кордону сербами й болгарами, греками, арнаутами, молдованами й волохами, (між котрими, як каже Піщевич у своїх „Записках“, були „природні турки й татари та вихрестились“), та ще й німцями або повернутими на хліборобів євреями,—всі ці нації живуть великими слободами, і всі вони, не дивлячись на півтори—дві сотні літ офіціяльної нівеліровки, й до сього часу зберегли свої національні звичаї, свій національний хист і инші хоч маленькі, та глибокі риси, котрі одрізняють одну націю від другої.

Правда, в семьях спільних, так би сказать, міжнаціональних ці риси трохи зтерлись, а все ж таки вони здебільшого збереглися, особливо з боку матері, котра мимоволі має більше стосунків з малими дітьми і більше впливає на ніжну дитячу душу, ніж батько**). У всякому ж разі, коли сучасна европейська педагогія ставить собі метою розвій особливих індівідуальних рис кожної дитини, яка вступає в школу, то, здавалось би, ще більше треба пильнувать про розвій національних рис цілих народів, щоб зберегти на користь усьому мирові ті чудові скарби, які заховані десь у таємниці душі тих народів і дожидають доброго орача, щоб він, як добрий хазяїн, виорав велику національну ниву, засіяв її чудовим рідним словом й увесь урожай віддав на потребу всьому культурному світові.

Тим орачем повинен бути поперед усіх учитель початкової народньої школи. Тільки він поможе одшукать ту таємницю, винести з неї на просторий світ великий скарб нації, розбудить сонну душу її і ввести націю в велику семью культурних народів.

Скажуть мені, що ця мета велика й навряд, чи знайдуться між сучасними учителями такі, щоб навіть доладу її зрозуміли.

Так, мета дуже велика, така ж велика, як і сам великий світ Божий. Може, правда й те, що між учителями не знайти здатних до того, щоб її зрозуміти, особливо ж, коли таких учителів не тільки не шукать, а навіть усіма силами дбать про те, щоб їх і не було зовсім, душить живе життя тяжким гнітом циркулярів і „предписаній“, вибивать з-під його натуральні основи й направлять його по шаблонній течії, по „оффиціальному росписанію“.

А про те були й між нами, старими, знайдуться й між сучасними молодчими вчителями люде, що добре розуміли й розуміють цю велику мету. Та й не диво! Село вже бажає не тільки офіціяльної грамоти, а самої суті науки, бо без неї стало тяжко жити на світі. Прочитайте „прошеніє“ обознівської громади в єлисаветградську повітову земську управу, і ви побачите, що вже й „камніе возопили“: громада хоче „настоящої“ школи, а не такої, як була до сього часу,—хоче, щоб у ній вчили як слід, бо через нашу, мовляв, темноту нас і японець побив*). Прочитайте разом і ті речі, що жалібно дзвеніли ще в 1881 році на з'їзді учителів під проводом барона Корфа, і ви побачите, що сільський учитель давно вже зрозумів своє прикре становище під гнітом циркулярів графа Толстого, який ще в 1871 році заборонив уживати рідну мову навіть в „инородческой школѣ, хотя бы для облегченія изученія русскаго языка“. В протоколах того з'їзду ви знайдете розмови про молдаванські й болгарські школи, знайдете й про українські, і побачите, як тяжко доводилось працювать учителеві, щоб дать селянській дітворі хоч трохи того світу, якого вона так бажає. Учителеві доводиться самому попереду вчиться, щоб хоч трохи зрозуміть те, що говорять діти,—вчиться не тільки молдаванській чи болгарській, а й українській мові, бо в нас назначають учителя, не питаючи його, чи знає він той народ, котрий буде „просвѣщать“, чи знає його мову й звичаї, і часом якого-небудь костромича посилають в українське, а то молдаванське село й заставляють нести туди світло науки, забуваючи, що те світло тільки тоді світить і гріє, коли його всі розуміють.

Ось вам зразок того, що говорили вчителі на з'їзді в 1881 році:

„Въ болгарское селеніе, или вообще инородческое, пріѣзжаетъ учитель, который совершенно не знаетъ и не понимаетъ мѣстнаго языка, незнакомъ и съ обычаями и нравами живущихъ въ селѣ. Являются въ школу ученики, которые совершенно не знаютъ русскаго языка или говорящіе на какомъ-то отвратительномъ жаргонѣ. Понятно, что съ перваго же урока въ школѣ начинается что-то несоотвѣтствующее порядку вещей. Дѣти не понимаютъ учителя, а учитель дѣтей. Школа для учениковъ начинаетъ съ первыхъ же дней казаться какимъ-то дикимъ и страннымъ мѣстомъ, единственнымъ въ селѣ, гдѣ говорятъ на непонятномъ имъ языкѣ. Спрашивается теперь,—можетъ ли при такомъ ненормальномъ отношеніи учащихся къ учащему явиться любовь между ними, т. е., явится ли то, безъ чего никакая школа (если отъ нея ожидаютъ хорошихъ результатовъ) не можетъ существовать? Затѣмъ, есть ли возможность развиваться мыслямъ, духовнымъ силамъ учащихся? Нѣтъ, это развитіе духовной и умственной природы немыслимо безъ родного языка,—языка, на которомъ дитя и говоритъ, и мыслитъ. Кромѣ того, возможно ли пробудить въ ребенкѣ эстетическое, художественное, облагораживающее человѣка чувство, т. е., не только его учить, но и воспитать? Нѣтъ, это невозможно, потому что ученикъ относится къ читаемому вполнѣ безсознательно: онъ не умѣетъ объяснить того, что онъ читаетъ. Значитъ, роль учителя въ такой школѣ весьма печальна: онъ олицетворяетъ собой Фонвизиновскаго Кутейкина. Въ школѣ такого учителя царствуетъ „долбня“ и „умопомраченіе“, т. е. все то, противъ чего ратуютъ всѣ болѣе или менѣе мыслящіе люди, свѣдущіе и несвѣдующіе въ педагогическомъ дѣлѣ. А въ результатѣ дѣяльности такой школы остаются недоучки, которые, вступая въ сферу, совершенно чуждую школѣ, забываютъ все и вся. Того ли ожидаетъ отъ школы государство, общество и церковь“ *).

Говорив це учитель Стоянов, болгарин, котрому довелося вчителювать у своїм рідним селі і на своїй власній шкурі винести увесь гніт Толстовського циркуляру 1871 р., а потім покинуть школу й постригтися в попи, бо з його праці нічого не виходило.

Такі ж самі речі говорили й инші учителі з молдаванських і українських сіл і всі в один голос вияснили, що без „мѣстнаго нарѣчія“ школа—не школа і що їх праця даремне пропадає. Між усіма 250 учителями знайшовся тільки один (Зозуленко) який голосно стояв „противъ обязательнаго знанія учителями инородческаго языка“, та й для того було, здається, ясно, що „учитель, имѣя дѣло съ учениками инородцами, считаетъ необходимостью знакомиться съ ихъ языкомъ, иначе ничему ихъ не научитъ“.

—

Мені самому довелося буть як-раз у такім прикрім становищі, яке намалював мій товариш по реальній школі й по вчительству Стоянов, хоч я зразу попав в рідне українське село, знав свою рідну мову, знав наші звичаї і разом з тим ще й любив „прекрасный русскій языкъ“. Гірко було мені чуть такі речі:

— Почему ты не былъ вчера въ школѣ?

— „Бо чабѣтъ не було!“

Це—отповідь хлопця, що ходив у школу вже третю зіму.

Я міг би привести десятки й сотні таких „пересказовъ“, котрі цілком згодилися б для книги „преславного“ д. Раєвського й доказали б, що „хохолъ дуракъ“ і не розуміє найпростіших речей, а про те не буду завважати добрим людям цими „анекдотами“ з живого життя херсонської школи. Всі вони на один кшталт, усі показують, що учитель з офіціяльно-шкільною мовою чужинець в українському селі, його праця нікчемна.

Коли мені було так тяжко керувать наукою в рідному сілі, то що ж доводилося робить тому вчителеві з Астраханщини, котрий приїхав в Германівку єлисаветградського повіту, скінчивши семінарію де-сь у Московщині, й думав, що „борошно“ це „телѣга“, а „ганчірка“—„жена гончара“? Довелося йому робить те саме, про що на з'їзді в 1881 році так докладно росказував учитель тираспольського повіту Рябков. Сам він родивсь у Херсоні, батько його був виходець з Великого Новгорода, а вчителем він був на Дністрі, в Херсонській Молдавії, де часом на десятки верст не почуєш ні одного „русскаго“ слова не тільки од жінок, а й од чоловіків. Він „спрашивая учениковъ, не получалъ никакихъ отвѣтовъ, исключая „нуштіу“ (не знаю). Потративши з тиждень на такі „разговоры“, д. Рябков почав сам учитись, а довідавшись, що „кот“—то „лікоть“, „каса“—„хата“, став разом „открывать звуки“, почавши з слова „мама“, котре „на всіх мова однакове“.

Як міг навчати Божому слову українську дітвору місіонер, которого архиепископ Платон (що був потім митрополітом в Київі) одшукав де-сь у глухім кутку Донщини, між старовірами й послав у Любомирську округу єлисаветградського повіту навертать штундарів до православія?

На екзамені в Ігнатовці мені довелося чути такий „отвѣтъ“ про те, як брати продали Йосипа:

„Взялы братья Йосыфа, звязалы й положилы въ ровъ. Ѣхалы чумакы изъ Египта, та й пытають: Хлопци! Нѣтъ ли у васъ чого на продажу?

— Ба єсть! Вотъ хлопчикъ лежитъ у рову.

— А сколько хочете?

— Давайте тридцять рублей!

И продали братья Йосыфа за тридцять рублей, а сами вбылы козля, вимазали його одежу кровью, а батькови сказалы, що хлопця звѣри ростерзалы“.

І це був „самый осмысленный отвѣтъ“, бо хлопчина не тільки росказав історію своїми словами, а й прилаштував її до свого світогляду, придав їй звичайну українську форму.

Не буде, мабуть, ні для кого дивно, коли я скажу, що вчительський з'їзд 1881 р., після „заключенія“ барона Корфа, котрий заявив, що, по його думці, „немыслимо преподавать грамоту, не прибѣгая къ помощи того языка, на которомъ говоритъ мѣстный народъ“, постановив „весьма значительнымъ большинствомъ голосовъ: про-

*) Див. „Рада“ № 114.

**) Відомий український статистик О. О. Русов росказував нам про таку сцену при переписі в містечку Балаї, одеського повіту:

— Якої ви нації?

— Швейцарський гражданин, француз.

— А ваша жінка?

— Тутешня селянка, „хахлушка“.

— А діти?

— Ну, звичайно ж, швейцарські граждане, французи!

— І які там вони у бісового батька французи? Простісінькі собі „хахли“ та й годі! (Це вже сказала жінка, хитаючи головою).

*) „Почему люди, которихъ мы называемъ азіатами необразованными и дикарями, всегда и во всемъ берутъ верхъ надъ нами?“—питають обознівці. „А на дѣлѣ оказывается вотъ что: если и есть необразованные, то это мы. У насъ солдаты неграмотные и темный народъ, а ихъ солдатъ грамотный, образованный и больше понимаетъ, чѣмъ наши офицеры. Это все потому, что тамъ вездѣ школы и учатъ въ нихъ не такъ, какъ у насъ. Есть школа земская, есть и приходская, но онѣ не къ чему не ведутъ. А потому... мы просимъ установить обязательное и безплатное обученіе дѣтей нашихъ, устроивъ для этого школу, въ которой наши дѣти обучались бы всесторонне, что есть на свѣтѣ и отчего это происходитъ, обучались бы полной грамотѣ, а не по верхамъ, какъ теперь; обучались бы ремеслу разному, кто къ чему охоту имѣетъ и желаетъ“.

Цей „вопль“ цілком надруковано в докладі члена губ. управи А. А. Сорокина „о народной школѣ высшаго типа“ губерським зборам 1905 р. На зборах його й досі не розглядали як слід, а тільки що-року одкладали на далі. Справа, мовляв, не дуже гостра: можна й подождать який час!

*) „Съѣздъ въ г. Херсонѣ учителей и учительницъ начальныхъ народныхъ школъ Херсонской губерніи подъ руководствомъ почетнаго члена Московскаго университета барона Н. А. Корфа, 7—21 іюля 1881 г.“, стр. 31.

розбишацький напад на крамничку в Ромнах (на Полтавщині) Я. Аронова приговорено повісити. Але разом з тим суд постановив клопотатись про полегчання йому кари.

До справи з київським українським клубом. В члени українського клубу записалося вже 125 чоловіка. Число членів жваво збільшується. Членські вкладки приймаються поки-що в редакції „Ради". Обрана на перших установчих зборах президія клубу зараз енергічно взялася до організації всіх справ з клубом: наймає велику кватирю, визначає бюджет клуба, план його діяльности то що. Поки що обрано не весь уряд клуба. Замісто голови єсть тільки товариш голови—д. Страдомський, скарбником—д. Ігнатович, секретарем дочасно—М. Сивицький. Всі инші справи буде вирішено на слідуючих зборах ради, які відбудуться 29 мая.

Арешти. Сьогодні вночі поліція зробила труси у Я. Ізраїльського, А. Левицького і Т. Зветрахова. Нічого не найдено, але їх арештовано.

Відомости про тиф на Київщині. Як показують офіціяльні відомости, у Київі з 26 апріля й до 10 мая занедужало ни сипний тиф 10 чоловіка; з 15 апріля й до 1 мая у Бердичеві зарегістровано 11 випадків сипного тифу, в Липовці—1, в Чигирині—1, в Черкасах—5. По повітах: київському зарегістровано 8 випадків слабування на сипний тиф, черкаському—5, сквирському—17, радомисльському — 24, уманському—21 і чигиринському—5.

З Київщини. На селі. З с. Карапишів, канівського повіту, нас повідомляють, що зараз там люде,—здебільшого дівчата та молодиці, роблять на буряках (полють) в місцевого пана по 20 коп. у день. Борошно в Карапишах по крамницях по $1^1/_2$ карб. пуд, та ще таке, що і їсти його неможна: просяне та тріщить, із піском. Нещасні люде виснажені, що аж страшно дивитись на їх. І мошки сього року силасиленна,—прямо таки робити не дає...

З Поділля. Цехмейстри в духовній семинарії. Справа з наукою українознавства в подільській духовній семинарії, про яку так багато писалось по українських газетах, перевелась, власне кажучи, ні на що. Як відомо, з'їзд духовенства подільського 1906—7 шкільного року зробив постанову, щоб при семинарії було заведено дві кафедри: 1) *історії України і Поділля* і 2) *історії української літератури*; постанова ця затвержена була св. сінодом. Предмети українські мав читати спеціяльний лектор, якого мусило вибрати правління семинарії після конкурсу. На українські кафедри призначено було 4 лекції на тиждень. Та правління семинарії й палець об палець не вдарило, щоб оповістити конкурс, не дивлячись на те, що епископ подільський затвердив постанову про це духовенства. Постанову затвержено було ще в початку 1908 року,—минуло декілька місяців з того часу, а правління семинарії на чолі з ректором, архимандритом Севастіяном, а-ні гу-гульк про конкурс. Аж тепер уже стало відомо, що постанову духовенства правління семинарії переинакшило й гадає здійснити її „хазяйственним" способом, не закликаючи спеціяльного лектора, а силами власного учительського персоналу. З поміж „сил" цього персоналу ніхто не відомий в літературі, як авторітетний знавець тієї науки, яку пеклувалось завести в семинарії духовенство. Разом з цим ніхто з них не знає і української мови так гарно, щоб міг читати на ній українські предмети, як вимагає цього постанова духовенства. Що буде *українського* в викладах тих учителів, що читають тепер історію по Иловайському—не треба й розмовляти. Очевидно, правління семинарії гадає, як той Куперьян-цехмейстер: „Якось-то буде!" (Слово).

Пожежа. В с. Тартаку, вінницького повіту, вночі проти 15 мая згорів фільварк поміщика Раллі. Спеклось сорок коней. Пожежа счинилась від підпалу.

(Од власн. кор.).

З Полтавщини. Нова газета. В Лубнях лікареві, казенному рабинові д-ієві Варшавському (він співробітничає зараз в де-яких російських газетах) дозволено видавати газету місцевого характеру, яку він і думає почать видавать з 1 іюля сього року. Газета буде виходить 3—4 рази на тиждень. Окремий номер буде коштувать 3 коп., передплата на рік 5 карб., на півроку—3 карб., на місяць—50 коп. Розмір газети приблизно як „Рада".

(Од власн. кор.)

З Харьківщині. Самосуд над баптистами. З Богодухова „Утру" пишуть, що останніми часами по багатьох селах і хуторах в повіті стали росповсюджуватись негарні чутки про сектантів. І під впливом цих чуток та в релігійному фанатизмі темні люде почали ставитись вороже до їх. А от недавно на хуторі Замніусі й побили сектантів-баптистів. Зійшлись вони собі в хаті у селянина Трохима Замніуса, а до їх вломився натовп місцевих селян з друччям в руках і почав бити по чім попало. Одна баптистка звалилась додолу непритомна, але розлютований натовп не зважав. Підчас самосуду над баптистами тільки чулись вигуки: „Бий їх! Нам за це нічого не буде". Є чутка, ніби баптисти спершу звернулись були з скаргою на напасників, але потім за порадою одного баптиста рішили скаргу облишити. Той баптист звертався до своїх єдиновірів: „коли цим людям можна нас бити, то нема в їх істинного Бога, бо хто не має любови до ближнього, в тому нема Бога". Слова ці мали вплив.

З Херсонщини. Доля перводумця. Засуджений в справі про виборзьку відозву депутат 1-ої Державної Думи проф. Щепкін в Одесі звернувся до прокурора з проханням прискорити виконання над ним приговору й посадити його одбувать кару в одиночку при одеській тюрмі. В противному разі він поїде в Москву й прохає від'їзд цей не уважити бажанням ухилитись від кари. (Р. Сл.)

Народні „батьки". В м-ку Богоявленську, миколаївського пов., приключилась нещодавно цікава подія. Гласні городської посадської думи Л. Г—ков і С. Є—нов чогось посварились і так, що дійшло й до бійки. Насилу чотирьом городовим вдалося розлучити двох розлючених гласних. Про це написано протокол.

(Од власн. кор.)

Звірське вбивство. З Миколаїва нам пишуть: На Стрілці 12 мая знайдено труп якогось молодого хлопця, так ніби панича. Сидів він в неглибокій ямці, без всякої одежи, зовсім голий. Тіло небіжчикові страшенно поранено, чимсь видимо гострим, як ніж. Подія ця дуже схвилювала не тільки Стрілку, а й Миколаїв...

Українці в Америці.

З життя земляків у Бразилії. З Курітиби, столиці Тарани в Бразилії (південна Америка), д. Яків Каровець до „Русл." пише, що 8 марта сього року у їх засновано нове українське „Товариство імени Шевченка". Т-во має на меті підтримувати всіма силами свою уранську народність, свій обряд і свої прадідні звичаї, запомогати своїм членам в разі слабости і видавати свій часопис під назвою „Основа". Т-во має чотирі класи членів: основателів, звичайних, що платять 10 мільрайсів вступу і 1 м. місячно, та спомагаючих і почет. Члени „Т-ва ім. Шевченка" взивають і просять всіх українців бразилійських вписуватися в члени сього товариства і звертаються особливо до українців в Ріо Кляро, а межи ними до д. Бабірецького, на котрого мають надію, що цю вість про це нове т-во подасть до відому першій українській громаді в Ріо Кляро і спонукає українців до численного вступлення в т-во, щоб призбирати чим скорше фонди й розпочати корисну для українців діяльність добродійну і видавання часопису „Основа".

Економичне життя України.

Біржова хроніка. Відбулося зібрання Єлисаветського біржового комітета. Комітет ухвалив запропонувати одеській раді скликати на нараду представників всіх биржевих комітетів Вкраїни, щоб виробити статут і правила нового товариства оборони інтересів та розвитку торгу й промисловости всієї України, а не тільки самої Одеси. Потім було розглянуто заяву кількох хлібопродавців з скаргою на те, що в Єлисаветі неможна гаразд закупати ячменю.

Біржевий комітет зробив такі постанови: 1) повідомити миколаївський бірж. комітет, що місцевий агент фірми Флехтгейма посилає фірмі в Миколаїв підмішаний ячмінь. 2) Повідомити начальника станції „Єлисавет" і прохати його звернути увагу на те, що на станції до гарного ячменю підмішують послід. 3) Встановлено, щоб на дублікатах помічалось, що ячмінь підмішано, а коли цього зробити неможна, то з приводу сього складати протоколи.

Відомо, що німецькі імпортери скаржались, що в Миколаїві умисне засмічують ячмінь, але тепер виявилось, що німецька фірма Флехтгейма нема робить це тут, а потім обвинуваченея в шахрайстві падає на українських експортерів.

Будівельний сезон у Харькові. З початку весни у Харькові розпочато багато нових будинків. Будують переважно в пригородніх місцях, де переважно живуть залізничі робітники та служащі. Зараз вже будується не менш 300 домів. Останніми місяцами пенсіонний комітет служащих південних залізниць видав залізнодорожникам на будівлі біля мілійона карбованців в довгострочну позичку.

Ярмарки. 15 мая у Житомірі на Мальованському майдані одбувся звичайний одноденний роковий ярмарок. Ярмарок був дуже людяний і по торговлі жвавий. Здебільшого торгували селянськими робочими кіньми та рогатою худобою. Ціни і на коней і на худобу стояли доволі високі, порівнюючи з цінами на зімових ярмарках. Пересічно селянська робоча коняка йшла за 30—60 карб.; так саме приблизно й рогата худоба. Немало коней і худоби на ярмарок привели були й околишні колоністи—німці та чехи; але вони цінились дорожче від 80 до 150 карб., і їх купували сами ж колоністи або заможні земельні властителі. А свиней і кабанів, що цінились дуже дорого, на ярмарку було мало. Хліба ж і якихсь кормових трав не було зовсім.

Каховський ярмарок, що цими днями закінчився, почався при слабій тенденції для вовни, але наприкінці, коли з Лондону було одібрано гарні звістки, ціни пішли вгору. На немиту шпанську вовну ціни піднялись на $1—1^1/_2$ карб. на пуді й вона продавалась по 8—9 карб. пуд. Продано біля 40.000 пудів вовни. Простою російською вовною торг був малий; продавали по 3 р. 60 коп. і по 3 р. 80 коп., тимчасом як минулого року на таку ж вовну ціна стояла по 5 р. 50 к. за пуд. Смушки були не в ціні: шпанка—по 7 р. 50 к., иноді—8 р., тоді як в минулому році була по 11 карб. Так само й телячі шкури продавали по 11 р. 50 к.,—замість 12 руб. за пуд, як було торік.

Забастовки. 16 мая на бурякових плантаціях товариства григоровских цукроварень при с. Мировці, київського пов., забастували поденні робітники, виставивши перед завідською адміністрацією домагання збільшити плату. Забастовка проходить тихо, мирно.

У Катеринославі 28 апріля сього року забастували дамські кравці, що працюють в магазині спадкоємців братів Рагінських на Озерному базарі, в д. Ботте. Приводом до забастовки спричинилась невчасна виплата грошей за роботу, яких слідує вже коло 2,400 карб. Забастувало всього девять чоловіка.

Роботи немає. В друкарні Яковлева у Харькові, що обслужувала південну залізницю, через брак роботи була думка рощитати половину робітників машинного й палятурного—виділу. Але на бажання робітників друкарні тепер адміністрація рішила зменшити число робочих днів на місяць для кожного робітника машинного виділу на половину, а палятурного—на одну третину, з пропорційним вичотом з жалування.

Привалило роботи. В нижнєдніпровських залізничих майстернях досі робота одбувалась всього кілька день на тиждень. Але тепер в ці майстерні наслано силу „хворих" вагонів і от, щоб швидче закінчити їх ремонт, начальник служби тяги наказав працювати в майстернях цілісенький тиждень, що-дня, без пропусків.

Пенсіонна каса служащих в сільському господарстві. У Київі з ініціятиви служащих в сільському господарстві й сільсько-господарській промисловости організовується „Общество пенсіонной кассы служащихъ въ сельскомъ хозяйствѣ и сельсько-хозяйственной промышленности". Статут цього т—ва вироблено при участи й представників од хазяїнів-землевластителів та сільскогосподарських промисловців. Опріч того фундаторами пенсіонної каси й членами організаційного комітету являються служачі та представники цукроварень на Вкраїні.

Кооперативний рух. Чотирі перші сільсько-господарські товариства в охтирському повіті (на Харьківщині): котелівське, краснопільсько-ряснянське, боромлянське й охтирське, з складами при їх сільськогосподарських машин, прокатних сіялок, молотилок, шеретовальних машин, соломорізок то що,—дуже подобались селянам і тепер в північній частині повіту заводиться їх ще троє: жигайлівське, славгородське та краснопільське. Щоб цих т—в в цьому районі було урівні з кредітовими т—вами, треба організувати ще одно в с. Покровському.

Товариства потребителів в охтирському повіті в близькому часі йтимуть слідом за сільськогосподарськими т—вами. Зараз уже функціонує потребительська крамниця в с. Пушкарному, а незабаром роспочне свої функції крамниця славгородська; з с. Жигайлівки вже подано прохання про дозвіл.

Секрет багацтва, або ж математичне хліборобство.

„Начальникъ 63-й пѣхотной бригады генералъ-майоръ Левицкій во время командованія 249 Майкопскимъ резервнымъ баталіономъ обѣщалъ подчиненнымъ ему нижнимъ чинамъ сообщить секретъ богатства. Въ концѣ прошлаго года сталъ извѣстенъ этотъ секретъ и мы можемъ теперь подѣлиться имъ съ вами"...

Поволі розгортаю листочок і шукаю—„пришліть дві маркі по сім копійок",—але не знахожу. Пригадую собі оголошення з газет, як „я був лисим", а якийсь професор сказав секрет поробить і инших людей лисими, як „я десять літ хворів на нерви, аж доки професор не вигоїв мене, навчивши „секрету" лупити грошики з усіх нервних та занадто ймовірних людей, усе це пригадую і ще раз обдивляюсь „секрет багатцтва". Читаю: „успенському волостному правленію для роздачи", а в кінці—„типографія кубанскаго областного правленія". Так! „Секрет" розсилається зовсім дурно і цього досить, щоб ми розглянули його уважно.

Правда, що „типографія куб. об. правленія" уже не раз в калошу сідала з своїми секретами, але досі то були „секрети спасіння Росії", і, скажу вам, дуже добрі секрети, котрі хоч і не могли вас лисим зробить, але за 50 копійок що-річної плати дали б вам змогу серед білого дня вільно гуляти на вулицях: треба було тільки в союзницьку касу платить. Отже останніми часами життя людське таке дешеве стало, що кубанці не мають охоти брати його „в аренду" навіть за „полтинника" і осмілюються жить без усякої страховки. Але, думаю собі, той секрет хоч 50 копійок коштував, а новий зовсім дурно розсилається. Читаю з великим зацікавленням листочок і очам не вірю: які справді ми досі некультурні, недбайливі люде: ми топчемо ногами „такое сокровище, которое нельзя сравнить ни съ какими золотыми и бриллiантовыми розсыпями"... Досить послухатись д. Левицького і ми матимемо з своєї землі урожай „сам—3.480.000"!! Рівним щотом по $7^1/_4$ пудів з одного зернятка!! По 17400 пудів з десятини! Для цього д. Левицький радить подвійне хліборобство: 1) хліборобство сільсько-господарське з заступом у руках, 2) хліборобство математачне за допомогою олівця й шматка паперу... Кому що, а мені подобалося найбільше математичне хліборобство, бо воно справді дає „бриллiантовыя розсыпи". Що до сільсько-господарського боку справи, він трохи нудний. Треба поділити десятину землі на сажні, а кожен сажень на чотирі картки. Три картки мусять гуляти, а на четвертій викопується яма в 10 вершків і на дні садиться *одно зерно*. Усього на десятину піде 2400 зерен, або *п'ята частина хунта*. Коли зернята проростуть, їх треба засипати на вершок; через 21 день вони знов виженуть росточки з землі, але знов їх треба засипать і так аж 11 раз, на що потрібно $21 \times 11 = 231$ день. Цілісіньку весну, літо і осінь до перших морозів хлібороб мусить працювати на полі, засипаючи росточки, а зімою може приступити до математичного хліборобства, щоб знати зарані якого урожаю дасть йому математика. Д. Левицький впевняє, що після кожної засипки число стеблин буде збільшуватись утроє і навіть дає табличку, з якої ми бачимо, що засипавши 10 разів свою нивку, матимем з кожного зерна 59049 стеблин, коли ж засипем її одинадцятий раз, стеблин буде 177147!

Кожна стеблина, як каже д. Левицький, дасть 20 зернят, себ-то цілий кущ з посадженого зерна дасть 3.482.940 зерен, а понеже 12000 важать один хунт, як впевняє сам д. Левицький, то ми з куша наберем 7 п. 10 хунт., а з цілої десятини, або власне з чверті десятини, 17400 пудів!

Така генерал-майорська фантазія налякала навіть д. Левицького і він каже, що „можно ограничиться десятью засыпками"... Правдива річ!

Не тільки можна, а навіть треба „ограничиться десятью засыпками", бо хоч. д. Левицький і добре знає табличку множіння, але з її запомогою можна не тільки множити, а навіть ділити. Ми знаємо, що копа дає 10—12 пудів, або 480 хунтів зерна. Слідом за д. Левицьким можна вирахувати, що в копі щось біля 5.760.000 зернят, або 288 колосків, себ то по 4800 колосків на кожен сніп. До чого ж доводить нас ця хліборобська математика, або власне математичне хліборобство? Коли повірити д. Левицькому, що на *чверти* квадратного сажня з одного зерна виростає 177.000 стеблин, мусимо по тій же самій математиці нарахувати з їх 37 снопів! Це вже не „бриллiантовыя розсыпи", а прямо хліборобська алхимія, бо тільки д. Левицький може вмістити на *чверті* сажня більше полукіпка стеблин, цілих 37 снопів, тоді як нормально виростає на такій площі тільки $^3/_4$ снопа. Ну, та нехай! Даруймо це д. Левицькому, зважаючи на його генерал-майорську фантазію,—нехай собі перетворює землю на брилянти, але що мене дивує, то це скромність хлібороба математики: і чому він спиняється на 11-й засипці? Адже так лехко засипати ниву 12-й раз і опинитись „по ту сторону здраваго смысла".

Тоді він мав би з одного зерна $177.147 \times 3 = 531.441$ стеблину, або 110 снопів, а з їх намолотив би олівцем 10.628.820 зерен, або 22 пуди хліба. Ціла десятина йому б дала 52.800 пудів, урожай „сам—10.560.000", 4400 кіп... Як бачимо, справді „можно ограничиться десятью засыпками" і хоч трохи обмежити математичне хліборобство. Досить і цього, бо й десять засипок збагатять нашу країну на віки вічні, а що найліпше зменшать аграрну крамолу, бо кожній людині „для ежегоднаго сытаго существованія нужно будетъ не болѣе 7—10 квадратныхъ саженъ земли вмѣсто десятковъ, сотенъ и болѣе десятинъ".

Отут саме і собаку закопано! „Кубанская областная типографія" не даремно клопоталася, друкуючи „секрет багацтва", бо виявилося, що то разом і секрет спасіння Росії, розвязання того Гордійового вузла, що зоветься аграрним питанням.

От в цьому вже д. Левицький зовсім скромний математик: з „бриллiантовыхъ розсыпей" він несподівано злазить на 7—10 сажень землі, потрібних „для сытаго существованія". Я не знаю, чи сам генерал-майор Левицький та й кожний великоземельний поміщик був би ситий з 10 сажнів землі, хоч би вони давали йому й 70 пудів урожаю, але що селянину цього мало, нічого й казати. Бюджет селянського двора у всякім разі не вбгаєш в ті мизерні 70 карб., що можна б виручити з математичного хліборобства. Та ще й те треба пам'ятати, що „сытое существованіе" тепер задовольняє тільки тих відомих надвірних осіб, що так уславилися своїм нерозумінням смаку в апельсинах. Це вже зовсім по-генеральськи: признать за „неблагороднымъ сословіемъ" саме тільки право на „сытое существованіе",—а де ж тоді подінуться „золотыя и бриллiантовыя розсыпи"?

Відповіді нема чого шукати, бо на це д. Левицький з своєю братією можуть сказати словами евангелії: „кожному маючому всюди дасться і надто матиме, у немаючого ж і те, що має, візьметься". (М. 25. 29).

Пилип Капельгородський.

1908 р. V—12.

За кордоном.

ЧОРНОГОРІЯ.

Суд над чорногорськими бомбистами. 12 мая в Цетіньє почався суд над чорногорськими бомбистами. Всіх обвинувачених 50; 20 обвинувачених на суді нема. Серед тих обвинувачених, які єсть на суді,—чотирі колишніх міністра: Радович, Іванович, Райчевич та Гюрович, один лікарь і один офицер. Усі на суді, починаючи з суддів і кінчаючи жандарями, сидять у національній одежі. З поміж національного вбрання гостро кидаються на очі чорні сюртуки кореспондентів европейських газет. Головні підсудні такі: типографчик граф Райкович, депутат Гюланич та студент Воєводич, яких обвинувачено за те, що вони робили бомби, щоб счинити вибух у княжому дворці. На столі, як наочний доказ, лежать ці самі бомби, які нагадають своєю формою плящки. З самого початку суду обвинувачені стали дуже хвилюватись: що-хвилини вони питали суддів то про те, то про инше, а коли предсідатель нахвалився вивести студента Воєводича, то всі вони так дуже почали ґвалтувати, що суд спинено і виведено їх усіх. Згодом суд знов почався. Тягтиметься суд тижнів зо три.

сить херсонскую губернскую земскую управу принять во вниманіе, что по мнѣнію съѣзда *неизбѣжно необходимо*, чтобы было разрѣшено, въ видахъ возможно лучшаго изученія русскаго языка, пользованіе въ инородческихъ и малорусскихъ школахъ мѣстными нарѣчіями для постепеннаго ... перехода къ общегосударственному литературному русскому языку".

Не дивно й те, що на губерських земських зборах 1881 р. постановлено „возбудить такое ходатайство", бо ще за рік перед тим губерське земство затвердило доклад комісії, „что ст. 4 положенія о народныхъ училищахъ необходимо пополнить примѣчаніемъ о томъ, что объясненіе уроковъ, въ особенности при начальномъ обученіи, можетъ быть сдѣлано и на мѣстномъ языкѣ". Дивно тільки, що „министръ народнаго просвѣщенія предложилъ попечителю одесскаго учебнаго округа опредѣлить, по соглашенію съ херсонскимъ губернаторомъ, въ какихъ именно мѣстностяхъ херсонской губерніи и при какихъ условіяхъ можетъ быть допущено въ начальныхъ училищахъ употребленіе мѣстныхъ нарѣчій, какъ пособіе къ изученію русской грамоты" *) а того „соглашенія" й досі „не послѣдовало",—мабуть, через те, що довелося б допустить таку „мѣру" по всій Херсонщині.

І знов, через 24 роки після того „предложенія" міністра, тільки вже не на *з'їзді учителів*,—бо з'їзди з того часу було заборонено скликати,—а на *„совѣщаніи* по вопросамъ народнаго образованія, происходившемъ 2—4 октября 1905 г." довелося нам чути, як і в 1881 р., про страшенну тяготу вчення в початкових школах в „инородческихъ" і українських селах. Трохи не слово в слово залунали по залі губерської управи ті самі речі і знов „совѣщаніе признало *почти единогласно* необходимость вести преподаваніе на мѣстномъ языкѣ для инородческихъ школъ". Що ж до шкіл в українських селах, то „большая часть совѣщанія (15 чел.) высказалась за преподаваніе на малорусскомъ языкѣ, полагая, что русскій языкъ для малороссовъ представитъ затрудненія, если преподаваніе вести на немъ", а „меньшинство (12 чол.) находило, что для малорусскихъ школъ веденіе преподаванія на русскомъ языкѣ не вызоветъ никакихъ затрудненій", хоч і вони щитали потрібним *„допустить широкое пользованіе малорусскимъ языкомъ, какъ вспомогательнымъ средствомъ"*.

Очевидно, що й „меньшинство", між котрим було трохи й учителів (усіх їх на „совѣщаніи" було тільки 12: пять „бывшихъ" і сім настоящих), теж признавало, що навчать „хахловъ" без української мови неможна, і тільки де-котрі з того „меньшиства" думали, що „мѣстнаго языка", ні „инородческаго", ні українського не повинно буть у школі, а шкільна наука повинна зоставатись тією „долбнею" і „умопомраченіемъ", про котрі так яскраво росказував у 1881 р. покійний Я. Г. Стоянов, малюючи школу в своїм ріднім болгарськім селі".

Після того „совѣщанія" пройшло вже три роки. Губерська управа вже два рази вносила на губернські збори доклад про цю справу, але ж губернські збори і досі не сказали свого „круглого" слова. Можна, правда, думать, що на губернських зборах ця справа не пройде навіть в тій „смягченной" редакції, яку дала їй губерська управа **); „дни свободъ" проминули, як сон; в земстві запанувала реакція й понесло вже инчим духом, і на ананьєвських повітових зборах уже постановлено просить губернську управу, щоб вона таких докладів у повіти не присилала, бо пани гласні в тім докладі „усмотрѣли крамолу" **).

Мабуть, знов починається стара казка про „чоловіка Яшку": „Був собі чоловік Яшка, на йому сіра семіряжка".

І поки пани гласні будуть бавиться казочкою, школа дожидатиме свого настоящого курсу. А тимчасом „камни вопіютъ": селянство голосно висловлює свої потреби, просить настоящої школи, молить про неї, як голодний старець про шматочок хліба!

Панове гласні! „Камень, его же не брегоша зиждущіе, той бысть во главу угла", сказав Христос. Чи не доведеться й вам перебудовувать свій будинок, як ви той камінь одкинете набік і збудуєте школу навіть не „на песцѣ", а, сказать би, на вікнині, куди вона небезпремінно й шубовстне, забравши з собою й усі потрачені на неї капитали?

Андрій Конощенко.

*) „Систематическій сводъ постановленій херс. губ. земскаго собранія 1865—1888 гг.", т. I, стр. 339.

*) В школах, „содержимыхъ на общественный счетъ а) преподаваніе должно вестись на мѣстномъ языкѣ; б) русскій языкъ долженъ быть обязательнымъ".

**) Цікаво, що цю бучу про крамолу збив відомий в Одесі І. О. Казарінов, котрого тепер, тільки через один рік, його одеські компатріоти величають вже „революціонером". Так швидко промайнула слава, якої здобув д. Казарінов в Ананьєві!

ОСТАННІ ВІСТИ.

(По телеграфу та з газет).

Державна Дума.

ПЕТЕРБУРГ, 20. Засідання в 11 г. 21 хв. Головою кн. Волконський. В міністерській ложі міністр фінансів. Оголошуються біжучі справи. Після докладу редакційної комісії приймаються три дрібних законопроекти. Потім без змаганнів приймається в другому обміркуванні законопроект про лісову сторожу.

Розглядається доклад бюджетної комісії про бюджет особливої канцелярії по кредитовій части. Формула бюджетної комісії одкидається, а „смѣта“ приймається. Потім приймається ще 2 законопроекти і передаються в редакційну комісію. Перерва до 2 ч. 7 хв. Засідання веде Хомяков. На черзі доклад про збільшення кредіту на 40000 руб., на жалування городського і сільського духовенства.

Відгуки парламентського життя.

ПЕТЕРБУРГ, 19. Хомяков уважає за потрібне закінчити розгляд бюджету до 5 іюня. Бюджетна комісія повинна почати свою роботу по розгляду будучого бюджету з 15 сентября.

Хомяков листом прохав П. А. Столипіна сповістити результати слідства про образу депутата Федорова.

З Катеринославу приїхав депутат Кузнецов (с.-д.), який зробить завтра доклад на зборах с.-д. і труд. про крiваві події в тюрмі. Депутат Кузнецов сподівається зробити цей доклад на зборах усієї опозиції.

Комісія запитаннів у Думі винесла на загальні збори доклад по запитанню про терористичні вчинки на Кавказі.

Комісія народньої освіти ухвалила законопроект про установу народнього університету імени Шанявського.

ПЕТЕРБУРГ, 19. Думська розпорядительна комісія ухвалила, що разом з постановою Думи про тимчасове виключення депутата, не видавати йому суточних грошей аж до кінця суду.

Релігійна комісія висловилась за скасування 84 і 85 ст. карного статуту, які карають за переход в секти, і висловилась за потребу додатка до 96 ст. про кару за підбивання до переходу в секти.

ПЕТЕРБУРГ, 19. Думська комісія боротьби з піяцтвом признала, що на горілчаних пляшках не треба містити слов „казенное вино“ і державного герба—це не має годи з законом. Думська комісія по робітничій справі признала в прінціпі, що робочий день для служащих в торгових підприємствах повинно щитати з часу одкриття до часу закриття підприємств.

Діяльність уряду.

ПЕТЕРБУРГ, 19. Сенат на запити губернаторів пояснив, що тихомирні забастовки не караються; через це поміч таким забастовкам від професійних спілок не злочинна.

Справа запитання про Думбадзе.

ПЕТЕРБУРГ, 19. Депутат Люц (окт.) вважає пояснення Думбадзе цілком невідповідними тим документам, що має комісія. Ввесь час, поки читали „пояснення“ Думбадзе, в комісії панував регіт. Граф Вол. Бобринський заявив, що ледві чи ці пояснення допоможуть Думбадзе, бо після читання їх до запитання прилучаються і ті депутати, що не підтримували його попереду.

В кулуарах гомонять, що вчорашня поїздка П. А. Столипіна до Царськ. Села порішила увільнення Думбадзе ще до кінця ревизії.

До становища депутатів у тюрмі.

ПЕТЕРБУРГ, 19. Вчора по городу пішла чутка, що в „Крестах“ розрухи, викликані таким випадком: підчас гулянки Петрункевича, з однієї камери гукнув хтось: „хай живе перша Дума“. Цей вигук підхоплено, почалась стуканина, уголовні заспівали недозволені пісні. Петрункевича, не дивлячись на протести, одведено назад в камеру. Прибуло військо і все втихомирило.

Вчора Гредескулові і Бородину дано перше побачення з рідними. Розмова через двойні густі ґрати. Бородин дуже обурюється проти „параші“, а взагалі почуває себе добре.

По телефону приказано на день піднімати ліжка і запірати на замок, не дивлячись, на те, що депутати прохали не робити цього.

Судові справи.

ПЕТЕРБУРГ, 19. Додаткове слідство про бувш. діректора політехники кн. Гагаріна закінчиться аж в-осени. Допитують свідків, обдивляються помешкання. Допитано буде і засудженого на каторгу Минеєва.

Судова палата присудила видавця „Двадцатого Вѣка“ Кояловича і редактора Долгова до арешту на 2 тижні за наклепи на Дубровина. Окружний суд їх в цій справі був виправдав.

Братська поміч.

ОДЕСА, 20. Городська дума постановила: що-року видавати субсідію в 5000 руб. на гімназію, що одкривається „союзниками“.

Арешт.

ОДЕСА, 19. Арештовано діректора приютів для неповнолітніх злочинців д. Протопопова, у якого підчас трусу найдено багацько нелегальної літератури.

Грабіжі і вбивства.

ПЕТЕРБУРГ, 19. Вчора в-день в дрібну крамничку за Невською заставою ввірвалися троє грабіжників і забрали 10 карб. виручки. Коли за ними погнались, то один, ще хлопець, застрелився на кладовищі, а два втікло.

Вдень в районі петергофського участку три грабіжники вскочили в ренсковий погріб і поранили хазяїна погребу і його племінника. Підчас втікання двох злочинців убито, а третій втік.

КРЕМЕНЧУК, 20. Вночі на 37-й версті колії Кременчук-Ромни хтось жорстоко зарізав 5 душ—сім'ю сторожа на залізниці.

В тюрмах.

ПЕТЕРБУРГ, 19. Політичні арештовані в „Крестах“ відмовились від гулянок, протестуючи цим проти нового ладу в тюрмі.

Депутація.

ПЕТЕРБУРГ, 19. Депутація комликів домагається, щоб їм дозволено було вибірати від себе депутата. Цього вони були позбавлені законом 3 іюня 1907 р.

Становище на засланні.

ПЕТЕРБУРГ, 19. В газетах оповіщено наслідки анкети про становище засланців у Тобольщині. Відповідь дали 618 душ. З їх тільки $4^1/_2$ проц. було виявлене обвинувачення. Більшість селян і робітників. В партійному розумінні більше соц.-дем. Середні літа—більш 30 літ. В найтяжчих злиднях живуть 29 проц., в злиднях—38 проц. Учительці Бугаєвій заборонено заробляти гроші „уроками“. Живе вона на 5—7 карб., що заробляє пранням сорочок і тим, що миє підлоги у селян; за куток вона платить карбованця, а їсть житний хліб. Нервова хвершалка Аргентова, зацькована селянами і врядником в марті місяці зарізалась. За 1907 рік самогубством покінчили своє життє 7 душ. Причина—голод і пагані обставини життя. В марті покінчив з собою Говоров, що не їв цілий тиждень. Помагають трохи засланцям тільки священики.

Землетрус.

ПЕТЕРБУРГ, 19. У Ялті чули вночі чотирі підземних вибухи; наче з гармати. Де-не-де поруйнувались будинки, облупилась вапна, зірвались лампи; телефон не робить.

Катастрофа.

ХАБАРОВСЬК, 19. Пронісся ураган і перекинув на Амурі одну баржу, на якій перевозили арештованих китайців. Згинуло 6 душ команди і 83 китайці.

За кордоном.

БІЛГРАД, 19. Визвано у скупщину: 81 правительственних кандідатів, 46 молодих радикалів, 16 націоналистів, 8 поступових і 1 соц.-демократ. В Білграді вибрано міністра фінансів Пачу і трьох молодих радикалів.

ЛОНДОН, 19. „Lloyd“ сповіщає, що біля Гудвинсенда 18 мая російський параход „Тонона“, що йшов з Одеси, наткнувся на англійський „Лоанда“, „Лоанда“ потопився, а „Тонона“ — понівечений прибув до Гревзенда.

З Тегерана (Персія) сповіщають, що 700 добре озброєних афганців заняли Реган.

Література, наука, уміліcть і техніка.

= **Нова книжка.** У Петербурзі вийшла з друку популярна брошура Є. Архипенка: *„Будова вулика Дадана“* з портретом, 2 кольоровими таблицями і 29 малюнками в тексті; книжку видало „Українське Бжільництво“; ц. 10 коп.

Театр і музика.

— „Малоросійська труппа“ д. Деркача роспалася в Пирятині. Сам д. Деркач, кажуть, „прогорів“ і втік із міста, бо збори були по 20—25 карбованців. Тепер із цій труппи склалося товариство, яке грає в Златополі.

— Столітній ювилей смерти Гайдна. Через рік, 18 мая 1909 року, музики святкуватимуть столітні роковини смерти Іосифа Гайдна, одного з найславетніших композіторів XVIII століття, „батька сучасної інструментальної музики“, як зветься він в історії музики. Гайден родився на 24 роки раніше за Моцарта і був йому безпосереднім попередником у музиці. На очах Гайдна засяяв і згорів дочасно ґеній Моцарта. Поховавши Моцарта Гайден був свідком „музикального нарождения“ Бетховена і поблагословив його перші ступні на ниві музики. Увітчаний вінком всесвітньої слави, Гайден склепив на віки свої очі, заспокоєний там, що його місце заступить ґеніальний ученик його—Бетховен.

— Українська труппа під орудою д. Науменка виставляла 18 мая в Петербурзі, в літньому театрі невського товариства народніх забавок оперету М. Кропивницького: „Пошились у дурні“.

— Товариство українських артистів під орудою Т. Колесниченка, що, як відомо, заснувалося було з новими замірами що до оновлення українського репертуару, розбилося в Херсоні. З товариства поки що вийшли такі артисти: Г. Борисоглібська, В. Валерик, А. Заглоба, Л. Свірговський. Вся остання велика частина артистів поїхала з Херсону на вистави до г. Вознесенська, херсонської губернії. Пробуваючи в Херсоні, товариство спершу дало кільки спектаклів у городській авдиторії, одну виставу в г. Алешках (по той бік Дніпра біля Херсону) і перед виїздом три спектаклі в городському театрі. Зборів у авдиторії не було майже ніяких, а в городському театрі були невеличкі. Вистави свої в Вознесенську скорочене товариство роспочало в суботу 18 мая. В Херсоні йшов старий репертуар, переважно співочий: „Сорочинський ярмарок“, „Майська ніч“, „Така її доля“, „Царицині черевички“, „Нахмарило“, „Мазепа“, „Право і честь“ і т. д.

— Діяльність українського клубу в Харбині. Український клуб у Харбині часто вряжає театральні вистави та концерти. 5 мая був урядженний концерт під орудованням П. Машина. В програмі концерта були гарні хорові співи, дуети, solo з композіцій М. Лисенка. На жаль у добре складену музичну програму замішалася така непутяща річ для декламації, як „Мертве тіло“ Раєвського. 6 мая в самому помешканні клуба виставлено було комедію Б. Грінченка „Нахмарило“. Клуб має думку ширше розвинути свою артистичну діяльність і впорядити кілька концертів по станціях залізної дороги. Перший з таких концертів був 11 мая на станції Імяньпо.

— Товариство українських артистів під орудою Л. Д. Григоренка на кілька гастролів з Полтави заїхало в Кобеляки. Першого разу виставлено було „Хмару“ Суходольського. Далі є думка виставити ще: „Суєту“ Карпенка-Карого, „Куму Марту“ Шатковського, „За волю и правду“ Колесниченка та инші пьєси.

ДОПИСИ.

(Од власних кореспондентів).

КАНІВСЬКИЙ ПОВІТ, (на Київщині). З 2200 земельних паїв, що переселенческе управління призначило для київщини в Сібіру в цьому році, на Канівський повіт припало в томській губернії 50 паїв. Цими днями місцева повітова землеустроїтельна комісія обміркувала, кого саме пересилити на цю землю. З численних прохань, що надіслали селяне зо всіх закутків повіта, шукаючи щастя в Сібіру, комісія зупинилась на проханні 16 господарів з с. Ключинки, таганчеської волости (50 чоловіків и 38 жінок). Ці селяне найбільш потрібують переселення на просторніщі місця, і комісія постановила клопотатись перед київським губ. в справах селянських присутствієм, щоб від ключинківщан було виряжено 5 ходоків в томську губ., для попереднього огляду і залічення цих 50 земельних паїв.

—

КОВЕЛЬ, (на Волині). У нашому городі числиться до 800 душ адміністративних засланців з Польщі, між ними багато є звичайних хуліганів, які нічого спільного з політикою не мають. Ці хулігани в кумпанії з місцевими золоторотцями так надокучили громадянам, що можна сподіватися якого акту обвинувачення проти засланців з боку громадян. Що-дня, що-ночі хулігани крадуть, грабують, б'ють. І за це все городяне обвинувачують засланців. Політичні засланці при таких обставинах дуже бідують.

—

С. БІЛА, каменецького повіту (на Поділлі). 12 мая сього року дві жінки зібралися й пішли по глину за село. Тут були глиниська ще здавна. Ідна жінка зігнулася й почала штуркати лопатою вниз, а друга підтримувала її; аж ось в одну мить беріг сповз її покрив їх обох: одну з головою, а другу тільки по шию. На крик прибігли де які люди і верхню через годину освободили, а другу, коли відкопали, то вже не можна було її вернути до життя. Покійниця ще молода жінка, лишила після себе троє дітей.

Чоловік дуже побивається за нею.

Дуже дивно, як воно могло таке трапитись, коли той беріг на взір не міг нікого лякати і глиниська були коло беріга, а не в самім березі.

—

М. ПЕЧЕРА, брацлавського повіту (на Поділлі). Почалася весна і з нею непорозуміння наших селян з панами. Селяне наші дуже бідні на землю. Ця бідність давно вже заставляє шукати заробітків на стороні: багато печеран можна побачити в Одесі, Київі та инших містах. Через це в Печері кількість людности зовсім не збільшується: зараз стільки ж душ, як було 15—17 років тому. Земельна бідність така велика, що селяне, як кажуть, не мають куди курки вигнати. Вигонів зовсім немає. Правда, багато землі считається в „общинномъ пользованіи“, але граф Потоцький не дає нікому на ту землю і кроку ступити. Тільки худоба переступить границю—зараз прислужники заганяють худобу, а хлопчиків—пастухів стараються „проучити“. За часів „свободи“ селяне на всіх таких шматках пасли вільно і ніхто й слова не казав. І було тихо, мирно. А теперь через ці дрібні непорозуміння людність все більше разаратовується.

Оце недавно сутичка між селянами та економом трохи не довела до „діла“ про „аграрні розрухи“. Економ з слугами почав заганяти худобу і захтів „проучить“ пастушків. За малих вступилися старші; хтось кинув камінцем. Хлопців, що були там, переписали і збіралися вже роспочать справу про аграрні розрухи.

Насилу вдалося довести, що нічого „аграрного“ тут нема.

ВСЯЧИНА.

І мертвому горе! Багатирі почали замикатися од злодіїв навіть у домовині. В Америці вже багато разів траплялося так, що багатирів грабовано і в домовинах, у могилі. І от, страхаючись такого лиха й собі, недавно померший миліярдер американський Русель Седж написав у свойому заповіті, як берігти його в домовині. Він написав, щоб його мертвого покладено було в бронзову труну, а саму труну —в сталеву скриню, що не боїться вогню. Скриня ця замикається кількома таємничими замками і окрім того має в собі електричну сігналізацію, якою дається трівога в той момент, коли б до труни взялися злодії. На всі оці вигадки пішло 30.000 карбованців. Хоч і дорого, та безпешно.

Календарні відомости.

Середа, 21 мая. Св. р.-ап. Костянтина і Олени, дітей їх Михайла і Федора.

Сх. сон. 3 год. 52 хв., зах. сон. 8 год. 4 хв.

Редактор **М. Павловський.**
Видавець **Є. Чикаленко.**

Оповістки.

На виїзд шукаю на літо лекцій. Адр. в „Раді“. 6-215-5

Слухачка В. Ж. К. шукає урока на літо (нім. практ., фран. теор.). Гоголівська, 13, кв. 1. 2—3

Студ. унів. багато літ практ. пропонує вчити малих дітей за невелику плату. Адр. Почт. ящ. 185. 5-216-5

ДАЧА

4 кімнати наймається: 2 години від Київа по Київо-Ковельск. ж. д., 8 верст від. ст. Тетерів. Річка, бір, ліс, город. Спитати Львівська вул. № 5, кв. 5 від 5 до 7 год. вечора. Ця-ж дача і продається. 5-203-5

З 8 січня 1908 року відкрита нова

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

Літературно-Наукового Вістника

У Київі, Прорізна вул., 20.

Має на складі видання Львівської Видавничої Спілки, Наукового Товариства, Проф. М. Грушевського по історії України і українському питанню, а також видання російські на українській мові.

Там же можна купувати комплекти Л.-Н. Вістника за попередні роки. 6—66—28

Видавництво „ЧАС“.

Вийшли з друку і продаються по всіх вращих книгарнях України такі книжки:

ПЕРША СЕРІЯ:

1. **М. Левицький.** Злочинниця (з портрет. автора) . . . ц. 3 к.
2. **Г. де-Мопасан.** Батько Мілон (з портрет. автора) . . . ц. 3 к.
3. **М. Телешов.** Скрута (з портрет. автора) . . . ц. 3 к.
4. **Б. Прус.** Живий телеграф . . . ц. 1 к.
5. **К. Міксат.** Син чи пасинок? . . . ц. 2 к.
6. **А. Фогацаро.** Срібний хрестик (з малюнком) . . . ц. 2 к.
7. **Р. Кіплінг.** Бунтарь Моті-Гюй (з малюнком) . . . ц. 3 к.
8. **Г. Бетге.** Марійка . . . ц. 1 к.
9. **А. Гарборг.** Помста . . . ц. 3 к.
10. **Рідні струни.** (Збірочка віршів) (з портретом Т. Шевченка) . . . ц. 4 к.

ДРУГА СЕРІЯ:

11. **Петро Ротарь.** Не в руку (з портр. автора) . . . ц. 3 к.
12. **Октав Мірбо.** Бродяга (з малюнком) . . . ц. 2 к.
13. **Антін Чехов.** Лихо (з малюнком) . . . ц. $2^1/_2$ к.
14. **Марія Родзевичова.** Мотлох (з малюнк.) . . . ц. 5 к.
15. **Йонас Лі.** Дві матері. . . . ц. 1 к.
16. **Джіовані Чіамполі.** Сільська вчителька (з малюнк.) . . . ц. 4 к.
17. **Абрам Рейзін.** У найми. . . . ц. $2^1/_2$ к.
18. **Виборний Маногоненко.** В суді. . . . ц. 3 к.
19. **Іван Вазов.** Павло. . . . ц. 1 к.
20. **„На одпочинок“** (збірочка веселих поезій) . . . ц. 4 к.

Вся 2 серія коштує 28 коп.; хто купує одночасно 1 й 2 (всі 20 назв), платить 50 коп. Хто замовляє **на 1 карб.** на складі (**Київ, Прорізна, 20. Укр. книгарня „Літературно-Наукового Вістника“**), той за пересилку не платить, а хто замовляє **на 3 карб.**, той одбірає дурно комплект чи першої, чи другої серії по бажанню.

П'ять відсотків з прибутку од продажу виданнів „Часу“ буде призначено на пам'ятник Т. Г. Шевченкові у Київі. 10—223—2

Приймається передплата на 1908 рік

„РІДНИЙ КРАЙ“

УКРАЇНСЬКА ТИЖНЕВА ЧАСОПИСЬ.

При „Рідному Краеві“ виходить додатком

„МОЛОДА УКРАЇНА“

щомісячна часопись для дітей старшого й меншого віку.

Плата на рік за обидва видання—**4** карб., на півроку **2** карб., на три місяці **1** карб., за границю на рік **6** карб., на півроку—**3** карб.

Передплата на „Рідний Край“ без „Молодої України“ на рік—3 карб., на півроку—1 карб. 60 коп., на чверть року 85 коп. Передплата на „Молоду Україну“ без „Рідного Краю“ приймається окремо: на рік—2 карб., на півроку 1 карб., за границю—3 карб. на рік.

Адреса контори і редакції: Київ, Маріїнсько-Благовіщенська ул., 97.

Обидва видання виходять під редакцією **О. Косач (Олени Пчілки).** 0-26-24

Издательство П. Ф. ПОРОШИНА, С.-Петербургъ, Коломенская ул., д. № 23.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА

НА ЕЖЕНЕДѢЛЬНЫЙ ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ ЖУРНАЛЪ

„ЗАНИМАТЕЛЬНОЕ ЧТЕНІЕ“.

50 **ХУДОЖЕСТВЕННЫХЪ ВЫПУСКОВЪ**, заключающихъ въ себѣ 50 законченныхъ произведеній съ **ИЛЛЮСТРАЦІЯМИ** въ три краски на обложкѣ и въ текстѣ.

№ 1-ый.

Удивительныя приключенія невидимаго человѣка.

№ 2-ой

ДИКОВИННАЯ ИСТОРІЯ НОСА НОТАРІУСА.

Журналъ **„Занимательное Чтеніе“**—вполнѣ литературное предпріятіе, поставившее себѣ задачу—распространять въ публикѣ лучшія произведенія всемірной литературы въ общедоступной переработкѣ.

„Пинкертоновщина“—надоѣла. Ей приходитъ конецъ. Апофеозъ сиска, увлекшій нѣкоторую часть русской малокультурной публики—уже никого не занимаетъ.

И дѣйствительно, всѣ эти **похожденія безчисленныхъ сыщиковъ**, изданы лубочно и безграмотно переведенныя, способны довести до пресыщенія самаго нетребовательнаго читателя.

Мы же даемъ вполнѣ здоровое и високо-занимательное чтеніе.

Цѣна по подпискѣ съ доставкой и пересылкой:

На 1 годъ—4 рубля на $^1/_2$ года—2 рубля 50 коп., на 3 мѣсяца—1 руб. 50 коп.

Цѣна отдѣльнаго номера 10 коп.

Первый номеръ высылается для ознакомленія за 2 семикопѣечныя марки.

Деньги и требованія адресовать:

С.-Петербургъ, Коломенская ул., д. № 23, „ЗАНИМАТЕЛЬНОЕ ЧТЕНІЕ“. 3-213-1

Друкарня 1-ої Київської Артілі Друкарської Справи. Трьохсвятительська 5. Телеф. 1069.